

К.е.н. Донець Л.І., Дунай В., Талайло О.

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

СІЛЬСЬКИЙ РИНОК ПРАЦІ: БЕЗРОБІТТЯ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Зайнятість населення є одним з найважливіших макроекономічних показників, що разом з обсягом ВВП та рівнем цін визначає економічну кон'юнктуру національного ринку, впливає на рівень життя населення, забезпечує добробут громадян країни. Сільський ринок праці на сучасному етапі перебуває у досить скрутному становищі: неспроможність працевлаштування робочої сили, вивільненої з колгоспів і державних підприємств; наявність значної частки населення непрацездатного віку, яка не в змозі підняти економіку села; дуже низький рівень заробітної плати, вкрай низька питома вага інноваційних, наукоємних галузей АПК, що відповідали б вимогам часу; невизначеність прогнозних потреб ринку праці у фахівцях певних професій і кваліфікації; низька інвестиційна активність; наявність переважно тимчасового або сезонного характеру праці в сільському господарстві, відсутність розвиненої інфраструктури тощо. Низка перелічених проблем і визначає **актуальність** досліджуваної тематики.

Мета статті полягає у вивченні причин безробіття в сільській місцевості та обґрунтування пропозицій щодо їх запобігання, а також аналіз стану ринку праці та сучасних тенденцій його розвитку, визначення основних напрямів оптимізації зайнятості населення сільських територій.

Значний вклад в аналіз причин і розробку шляхів вирішення проблем безробіття в сільській місцевості зробили такі вітчизняні вчені: О.А. Бугуцький, М.Х. Вдовиченко, П.І. Гайдуцький, О.І. Здоровцов, І.Г. Кириленко,

Е.М.Лібанова, М.К. Орлатий, І.В. Прокопа, С.М. Рижук, П.Т. Саблук, В. Стешенко, Л.О. Шепотько, К.І. Якуба та інші. Вони не лише теоретично обґрунтували фактори зниження безробіття, але й дали конкретні практичні пропозиції, що були використані при розробці цілого ряду нових законів та указів, що прямо або опосередковано впливають на соціально-економічні умови життя працівників АПК, а відтак і на показники зайнятості сільського населення.

Зайнятість населення в аграрному секторі є неефективною і характеризується переміщенням робочої сили з малоефективного суспільного сектора до взагалі відсталого, дрібнотоварного приватного виробництва. Про такий перерозподіл зайнятості можна стверджувати з огляду на темпи зменшення чисельності найманих працівників. За період з 2000 до 2009 рр. їх кількість у сільськогосподарських підприємствах усіх форм господарювання скоротилася майже у 3 рази (з 2752,8 тис. осіб до 893,2 тис. осіб, або з 13,6 до 4,4% у загальній структурі найманих працівників, табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка зайнятості населення у сільському господарстві в Україні у
2000 – 2009 рр. [1]

Показники	2000	2002	2004	2006	2008	2009
Усе зайняте населення, тис. осіб	20175	20091	20295	20730	20972	20192
у т. ч. у сільському господарстві, тис. осіб	4334	4107	3975	3634	3300	3131
частка зайнятих у сільському господарстві, %	21,2	20,4	19,5	17,5	15,7	15,5
Усі наймані працівники, тис. осіб	16044	14974	14041	14069	13938	12948
наймані працівники с.-г. організацій, тис. осіб	2753	2101	1614	1295	987	893
частка найманих працівників с.-г. організацій, %	13,6	10,5	8,0	6,2	4,7	4,4

Залишається актуальним питання низької заробітної плати в сільському господарстві на ряду підприємств, заборгованість по виплаті заробітної плати. Середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника

підприємств сільського господарства у 2010р. зросла проти 2009р. на 19,4%, але при цьому залишилась однією з найнижчих серед усіх видів економічної діяльності й становила 1430 грн.

Протягом 2010р. заборгованість із виплати заробітної плати працівникам сільського господарства скоротилася на 40,1% і станом на 1 січня 2011р. становила 40,1 млн.грн., що складає 3,3% загального боргу по країні.

При цьому 24,6 млн.грн., або 61,3% заборгованої заробітної плати сконцентровано на підприємствах-банкрутах (суб'єктах господарювання, щодо яких реалізуються процедури відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом). На економічно активні підприємства припадало 27,5% загальної суми боргу, ще 11,2% – на економічно неактивні, які призупинили діяльність у попередніх роках [5]

Збільшення чисельності сільських безробітних, незатребуваність їх на сільському ринку праці обумовлюються рядом об'єктивних і суб'єктивних причин. По-перше, зростанням загальної чисельності безробітних у зв'язку з банкрутством значної частини сільськогосподарських підприємств. По-друге, тим, що останніми роками діяльність промислових підприємств в основному направлена на самозбереження і виживання, а не на розвиток і розширення виробництва. По-третє, зростання числа безробітних селян в значній мірі пов'язане з невідповідністю їх професійної підготовки вимогам ринку праці, попиту і пропозиції робочої сили. Безробітним громадянам, що мають робочі спеціальності, може бути запропонована робота в перший же день звернення, тоді як працевлаштування незайнятих, таких, що мають вищу і середню спеціальну освіту, представляє велику складність.

Ще одна причина сільського безробіття - сезонність в пропозиції роботи. В результаті економічної нестабільності значна частина підприємств перейшла на сезонний характер роботи. Частина жителів забезпечується тимчасовою роботою, яка продовжується декілька місяців. У подальшому вони звільняються до початку наступного сезону. У міжсезонні громадяни залишаються безробітними. Частенько причиною сільського безробіття

служить територіальна віддаленість і відсутність нормального транспортного повідомлення, що знижує можливість пошуку роботи і працевлаштування в інших населених пунктах.[4]

Для вирішення проблем сільського безробіття усе більш очевидною стає необхідність посилення державного регулювання цього ринку, підвищення рівня оплати в сільськогосподарській галузі, і створення транспортної інфраструктури. Потрібні серйозні державні інвестиції в розвиток як крупнотоварних виробництв, так і дрібного підприємництва, надомнічства і інших форм самозанятості. Це дозволило б стабілізувати ситуацію на сільському ринку праці, забезпечити відтворення робочої сили і стійкий демографічний розвиток села.

У перспективі на теренах сільських поселень повинні бути сформовані високоефективні виробничо-соціальні агломерації, у яких має тісно поєднуватись здійснення на основі ресурсозберігаючих машинних технологій виробництво екологічно чистої сільськогосподарської продукції, її безвідходної промислової переробки, забезпечення товаровиробникам комфортних культурно-побутових умов життя.

Також необхідно скооперувати фермерські господарства, що будуть об'єднуватися у збутові, споживчі, кредитні спілки, кооперативи для забезпечення виробничих послуг, спільного використання та ремонту техніки, створити служби, які б сприяли просуванню на ринку сільгосппродукції, надавали ефективні маркетингові послуги тощо. Для більш широкого запровадження новітніх технологій обробки землі необхідно стимулювати державними заходами відкриття лізингових фірм. Це створить передумови для значного зростання врожайності та збільшить валовий дохід на гектар.

Але, щоб все це стало реальністю держава повинна проводити такі заходи:

- сприяти створенню агропромислових агломерацій, що включатимуть весь виробничий цикл: від виробництва, заготівлі, переробки тощо до реалізації продукції;

- відкривати в селах профільні сільськогосподарські навчальні заклади, починаючи із загальноосвітніх шкіл;
- спонукати підприємців впроваджувати сучасні новітні технології в процес агропромислового виробництва шляхом застосування прискореної амортизації;
- розвивати соціально-побутову сферу на селі, що також дасть змогу розширити кількість робочих місць і задовольнити потреби населення
- розвивати туристичний сільський бізнес.

Отже, усі вищеперелічені основні шляхи подолання кризової ситуації на сільському ринку праці мають стати невід'ємними складовими державної стратегічної програми соціально-економічного розвитку села і програми зайнятості сільського населення, в якій особливу увагу слід приділити, насамперед, якісним характеристикам подальшого розвитку всього агропромислового комплексу і сільського ринку праці зокрема.

Література:

1. Зайнятість населення у сільському господарстві в Україні у 2000 – 2009 рр. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Махсма М. Інвестиції і зайнятість в аграрному секторі / М. Махсма // Україна: аспекти праці. – 2011. – № 3. – С. 13
3. Чернявська Ю.Б. Актуальні проблеми розвитку ринку праці на селі / Ю.Б. Чернявська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 5 (83), С.124
4. Булах Т.М. Соціально-економічний розвиток села в умовах реформування економіки / Т.М. Булах // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 10 (113).
5. Статистичний щорічник України 2009 р. – К.: Держкомстат України, 2010. –360 с.